

Βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, ραδιόφωνο στην Γκρίκο, στο παρελθόν και σήμερα, επιμέλεια της φιλόλογου **Eufemia Attanasi** από το Σολέτο.

Η Γκρίκο, δηλαδή η ελληνική γλώσσα του Σαλέντου, μεταδόθηκε προφορικά από γενιά σε γενιά, τουλάχιστον από το 1500, διατηρώντας τις αυθεντικές μορφές γραμματικής, αλλά χάνοντας σιγά σιγά πολλές λέξεις, οι οποίες αντικαταστάθηκαν από την ιταλική γλώσσα. Διαμέσου των αιώνων, άνθισε στην Γκρετσία σαλεντίνα μια πλούσια παραγωγή τραγουδιών, τα οποία (όπως η γλώσσα) μεταφέρθηκαν προφορικά.

Κατά τον 1800 σημειώνεται ένα γογονός αποφασιστικής σημασίας. Πολλοί μελετητές (Σαλεντίνοι, Ιταλοί και ξένοι) ενδιαφέρονται για την γκρεκανική γλώσσα και κουλτούρα. Ο Witte στο περιοδικό *Gesellschalter* (1821), ο Pott στο περιοδικό *Philologus* (1856).

Μόνο κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 1800, μερικοί επιστήμονες από την Τοσκάνη, ο Domenico Comparetti στο *Spettatore italiano* (1859) και στο *Saggi dei dialetti greci nell'Italia Meridionale* (1866) και ο Giuseppe Morosi στο βιβλίο “*Studi sui dialetti greci della Terra d'Otranto*” (Μελέτες σχετικά με τις ελληνικές διαλέκτους του Οτραντο), εντυπωσιασμένοι από την ομορφιά των τραγουδιών στην γκρίκο, τα συνέλεξαν, ακούγοντας τα ποιήματα από την ζωντανή φωνή αυτών που τα μιλούσαν. Αυτές οι συλλογές, αν και συμαντικές, παρουσιάζουν συχνά λάθη αντιγραφής, οφειλόμενα κυρίως στην ελάχιστη γνώση της γκρεκανικής γλώσσας.

Ένας σπουδαίος μελετητής, του οποίου σήμερα επανεκτιμάται και κρίνεται προσεκτικά το έργο του, είναι ο V. D. Palumbo (Καλημέρα, 1856 – 1918). Είναι μεγάλος γνώστης της γκρίκο, των νεοελληνικών και άλλων σύγχρονων γλωσσών που του επιτρέπουν να διαδίδει στην Ευρώπη την σπουδαιότητα της γκρεκανικής κουλτούρας. Συχνά ο Palumbo παινευόταν ότι είχε συλλέξει όλα τα τραγούδια της Γκρετσία σε συλλογή, η οποία, μετά το θάνατό του, χάθηκε. Ευτυχώς, αυτά τα τετράδια βρέθηκαν και δόθηκαν από τους κληρονόμους του στον πολιτιστικό Σύλλογο Ghetonia της Calimera, που τα αντίγραψε και εξέδωσε στο βιβλίο “*Io' mia forà*” (Ψπήρχε μια φορά), επιμέλεια του καθηγητή Salvatore Tommasi σε δυο τόμους (1998). Αυτά τα βιβλία περιέχουν 150 δηγήματα και παραμύθια, τα οποία περιγράφουν διάφορους χαρακτήρες της καθημερινής ζωής, όπως είναι γκρινιάρης ο θείος, η φροντίδα της μητέρας και η κόρη άτακτος και μοιάζουν με τα πρόσωπα που έχουν τα γκρεκανικά βιβλία της Καλαβρίας.

Salvatore Tommasi το 1996 έχει δημοσιεύσει “*Katalisti o kòsmo*”, βιβλίο που έγραψε κατά την διάρκεια του σεμιναρίου για την γκρίκο (διήρκεση ένα χρόνο) και συμμετείχαν άλλοι μελετητές, όπως Giuseppe Colella, Silvano Palamà και Rocco Aprile. Ο τόμος περιέχει πολλούς διαλόγους στην γκρεκάνικη γλώσσα για τις σαλεντίνες παράδοσεις, ένα μορφο- συντακτικό κατάλογο και ένα λεξικό Γκρίκο - Ιταλικά. Να θυμήσουμε και το έργο του *Alia loja* (Λίγες λέξεις), που είναι συλλογή ποιημάτων στην γκρίκο (ed. Ghetonia 2009). Ο συγγραφέας επέλεξε αυτόν τον τίτλο επειδή ήθελε να δείξει ότι η γκρίκο, αν και με ένα περιορισμένο λεξιλόγιο, μπορεί να εκφράζει τα συναισθήματα και τις έννοιες ενός συγκεκριμένου διαμετρήματος.

Τα άλλα τετράδια του Palumbo που περιέχουν τα θρησκευτικά, ερωτικά και πεισματικά τραγούδια του Corigliano d’Otranto, δημοσιεύτηκαν από το Salvatore Sicuro στο βιβλίο “ *‘Itela na su pò*” (1999). Η Καλημέρα, μαζί με το Palumbo, έχει και άλλους μελετητές. Αναφέρουμε τον ιερέα Vito Lefons (1834- 1918) και τον Pasquale Palumbo (1873- 1925), πτυχιούχο στην Φλωρεντία με την εργασία *Sul dialetto greco di Calimera* (Περί την ελληνική διάλεκτο της Καλημέρας).

Ο Μεγάλος Πόλεμος φέρνει σε επαφή την ελληνόφωνη κοινότητα με τις υπόλοιπες της Ιταλίας και οι άνθρωποι αναγκάζονται να μιλάνε και να γράφουν στα ιταλικά. Για το Νότο αρχίζει η περίοδος των κοινωνικών διεκδικήσεων. Ύστερα ακολουθεί η φασιστική εικοσαετία που δεν ασχολείται με τις εθνικές γλωσσικές μειοψηφίες, αλλά συντελεί εξίσου πολύ στην πτωτική τους πορεία διαμέσου του σχολείου, όπως έγινε στο τέλος του 1800. Η κρίση της Γκραιτσία Σαλεντίνα, ήδη λανθάνουσα επί μια τριακονταετία, ωριμάζει κατά την διάρκεια του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου. Οι βλαβερές συνέπειες του πολέμου και κυρίως της μεταπολεμικής περιόδου (για παράδειγμα η ανεργία, η πείνα, το μέλλον χωρίς προοπτικές) διαμορφώνουν νέα κατάσταση, αφού κάθε χρόνο πολλοί νέοι αφήνουν το γενέθλιο χωριό ή για σπουδές ή για δουλειά και δεν επιστρέφουν πια.

Την εικοσαετία 1950 – 1970 προκαλείται αναστάτωση από την μετανάστευση, αλλά και από την επίδραση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, των εφημερίδων και του σχολείου. Η πολιτιστική κληρονομία της Γκραιτσία είναι συμβιβασμή, γιατί στα παιδιά διδάσκεται μόνο τα ιταλικά και τα

γκρίκα, που για πολύ χρόνο ήταν η υπεροψία του σαλεντίνου πληθυσμού, θεωρούνται ντροπή.

Εν τούτοις, αυτόν τον αιώνα, παρατηρείται ένα ενδιαφέρον για τις ελληνόφωνες μειοψηφίες και αρχίζουν ερευνητικές σπουδές απ' την μεριά του Γερμανού Gerhard Rohlfs, του Giovanni Alessio, του Cesare Battisti, του Oronzo Parlangeli από την Λέτσε, του Giannino Aprile, του Paolo Stomeo που δίδασκε νέα ελληνικά στο Πανεπιστήμιο του Λέτσε και άλλων Ιταλών και ξένων φιλολόγων.

Το 1935 Domenicano Tondi από το Zollino δημοσίευσε το βιβλίο *Glossa. La lingua del Salento*. Το βιβλίο αυτό δίνει υλικό μελέτης για γλωσσολόγους σχετικά με την μορφολογία και τη σύνταξη και, επίσης, προσφέρει στους νέους ένα βιβλίο ανάγνωσης και μια μικρή γκρεκανική γραμματική. Τέλος ο Tondi θέλει να δείξει στην κυβέρνηση ότι στην Απουλία υπάρχει ελληνικό νησί για να βοηθήσουν τη διατήρησή του. Γύρω από το έργο του *Ta pramata Christù*, επεξεργασία από τον Leonardo Tondi, από το Τζολίνο (ed. Manni 2008), είχε αρχικά ένα συγκεκριμένο σκοπό για να αυξηθεί τη συμμετοχή στην ελληνική λειτουργία και από τους οποίους μίλησαν το γκρίκο και από τους οποίους μίλησαν τη τοπική διάλεκτο.

Το βιβλίο *Scavi linguistici della Magna Grecia* (Οι ανασκαφές της γλώσσας στη Μεγάλη Ελλάδα 1972) του Rohlfs, που πάντα θεωρείται ένα κλασικό του θέματος, δείχνει ότι οι πληθυσμοί της αρχαίας Magna Grecia έχουν διατηρήσει πολύ τη γλώσσα τους, κατά την αρχαιότητα και το μεσαίωνα και ότι αυτή η γλώσσα είναι ακόμα ζωντανή σε ορισμένες περιοχές της Νότιας Ιταλίας.

Ο Giannino Aprile συνέλεξε στον τόμο *Καλημέρα και τα τραγούδια της* τα καλύτερα της παραδοσιακής ποίησης της Καλημέρας, συνοδεύοντας τα τραγούδια με πολλές πληροφορίες ιστορικού και βιογραφικού χαρακτήρα. Το βιβλίο που δημοσιεύθηκε μετά τον θάνατο του συγγραφέα (1972) έχει ξεπουλήσει αμέσως, έτσι έγινε ανάγκη μια καινούρια έκδοση του έργου, που εκδόθηκε με ευθύνη του Συλλόγου *Ghetonia* το 1990. Εν το μεταξύ το 1980, είδε το φως ο μεγάλος τόμος *Racconti greci inediti di Sternatia* (*Ανέκδοτα ελληνικά διηγήματα της Στερνατίας*) από τον Paolo Stomeo.

Το βιβλίο *Glossa grika* του Angiolino Cotardo, από το Χαστρινιάνο, που δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά το 1974 και ανατυπώθηκε το 2010,

αποτελεί την πρώτη απόπειρα να αναπτύξει μια συγκριτική μελέτη μεταξύ της ελληνικής διάλεκτου και σύγχρονης ελληνικής γλώσσας.

Μεταξύ αυτών που περισσότερο αφιερώθηκαν στην διαφύλαξη της γκρίκο και της πολιτιστικής μειονότητας στην περιοχή του Σαλέντο, ξεχωρίζει η μορφή του Antonio Anchora, ο οποίος συνθέτει στίχους στη γκρεκανική γλώσσα στο έργο του *Η γκρεκάνικη ποίηση. Πραγματικότητα να ανακαλύψουν και να αξιοποιήσουν* (1998). Το βιβλίο συγκεντρώνει τα γραπτά των 18 σύγχρονων ποιητών, σχεδόν όλες τις ζωντανές μαρτυρίες για την τεράστια πολιτιστική κληρονομία της γκρίκο. Τα θέματά τους είναι διάφορα: ιστορικές μνήμες, λαογραφικά, θρησκευτικά, όλα θέματα που επιτρέπουν τον προσδιορισμό του ξεχωριστού χαρακτήρα ενός πολιτισμού που ρίζωσε στο σαλεντινό έδαφος.

Το βιβλίο *Loja j'agari* (1997) συλλέγει τα ποιήματα 5 ποιητών της Καλιμέρας, οι οποίοι ακόμα ζουν: Cici Cafaro, Cesare Campanelli, Angela Campi Colella, Leonardo Colaci, Franco Corlianò. Τα θέματα που καλύπτονται είναι η έξαρση της χώρας τους, η απώλεια της γλώσσας τους, η αγάπη, η νοσταλγία, η μετανάστευση. Οι ποιητές αυτοί έχουν επίγνωση του γεγονότος ότι τα χωριά με ελληνική διάλεκτο διαθέτουν μια ανεκτίμητη κληρονομία της πολιτιστικής και κοινωνικής ταυτότητας.

Ο Rocco Aprile από την Καλημέρα στο βιβλίο του *Grecia salentina. Origine e storia*. (*Γκρετζία σαλεντίνα. Προελευση και ιστορία*) προσφέρει στους αναγνώστες μια ιστορική προσέγγιση για τα θέματα της Grecia. Σήμερα είναι ένα από τους πιο ικανούς επιστήμονες στην ιστορική - γλωσσολογική έρευνα και είναι γνωστός για τους αγώνες για την διατήρηση της ελληνικής παράδοσης στην περιοχή μας. Έχει γράψει πολυάριθμα άρθρα και δημοσιεύσει διάφορα βιβλία, όπως *Canti d'amore della Grecia salentina* (1998 *Τραγούδια αγάπης της Γκρετζία σαλεντίνη*), που είναι μια ανθολόγηση ποιητών με μετάφραση στα Ελληνικά.

Το 1996 γεννήθηκε η Ένωση Δήμων της Γκρετζίας σαλεντίνης και ενεργοποιούνται διάφορα σχέδια για την προώθηση της γκρεκανικής περιοχής και μαθήματα για την γλώσσα και για τη διατήρηση της πολιτιστικής ελληνικής κληρονομιάς. Ένα από αυτά τα μαθήματα, που χρηματοδοτείται από την επαρχία της Lecce, είχε ως στόχο να εκπαιδεύσει δασκάλους για να διδάξουν την γκρίκο στα σχολεία. Στο τέλος του προγράμματος αυτού δόθηκε το έργο *Loja ce lisaria* (2001), το οποίο

συνδιάζει τις μελέτες των μαθητών σχετικά με την γκρεκανική παράδοση και γλώσσα. Επίσης περιλαμβάνει διαλόγους, ποιήματα και ιστορίες που παράγονται από τους ίδιους μαθητές στη γκρίκο.

Να θυμηθούμε το βιβλίο *Canti d'amore e di pianto nell'antico Salento* (Του έρωτα και του θανάτου) ελλενόφωνα και ρωμαικά μοιρολόγια, του Brizio Montinaro από τη Καλημέρα, στα οποία αναλύει την εικόνα της γυναίκας που κλάει δίπλα στο νεκρό σώμα του σύζυγού της και ο άνδρας που, αντίθετα, κλάει ήσυχα στο διπλανό δωμάτιο. Ο Montinaro έγραψε επίσης *Il tesoro delle parole morte* (Ο θησαύρος των νεκρών λέξεων): το πρώτο μέρος του βιβλίου αναπτύσσει προβληματισμό σχετικά με την γκρεκανική γλώσσα όσον αφορά τη γραμματική και τη φωνετική. Το δεύτερο μέρος προσφέρει μια πλούσια ανθολογία ποιημάτων σε γκρίκο, που λαμβάνονται από την ελληνική λαϊκή παράδοση και μερικά τμήματα αρχαίων συγγραφέων για να αποδείξει ένα παρόμοιο πολιτιστικό κλίμα, επειδή προέρχεται από την ίδια πηγή.

Θυμόμαστε, επίσης, το έργο *Η ελληνική διάλεκτος στην τοπική ποίηση* (2001) του έλληνα Στέφανος Λαμπρίνος ο οποίος ενδιαφέρεται στην έρευνα του Rohlfs και το 1972 ήρθε στο Σαλέντο να γνωρίζει την ελληνική γλώσσα. Το έργο του είναι μια προσεκτική μελέτη για την διάλεκτο των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών στην περιοχή μας.

Μεγάλη σημασία έχει το βιβλίο *Jeno kalò a' ti Xora* του Χριστος Ταρτάρης και του Carminè Greco. Ο Greco είναι σήμερα ένας από τους καλύτερους μελετητές της γκρίκο της Στερνατίας, που λέγεται Χόρα. Έχει αφιερώσει την ζωή του για να σπουδάσει τη γκρεκανική γραμματική και κουλτούρα. Το κείμενο αποτελεί συλλογή ποιημάτων στην διάλεκτο γκρίκο του Vincenzo Reale τα οποία αποτελούν ένα πολύτιμο ντοκουμέντο για την λυρική - ιστορική - ανθρωπολογική αναπαράσταση της ζωής στο χωριό του. Το βιβλίο είναι ακόμη πολιτιστική εργασία για τη παρουσίαση των συνιστωσών σε τετραπλή εδοχή, γκρίκο με λατινικό αλφάβητο, γκρίκο με ελληνικό αλφάβητο, ελληνικά και ιταλικά.

Η Italia Gemma από τη Στερνατία έγραψε τη *Γραμματική του ελληνικού ιδιώματος της Στερνατίας*. Βασικός στόχος της συγγραφής είναι κυρίως η διάσωση της γλώσσας που σιγά σιγά τείνει να εξαφανιστεί. Η γραμματική αυτή αφορά μόνο την ελληνική διάλεκτο της Στερνατίας, γιατί οι προηγούμενοι συγγραφείς αντίστοιχων έργων δεν έλαβαν υπόψη τα

φωνητικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τη διάλεκτο της Στερνατίας από εκείνη των άλλων οκτώ χωριών της Γκρετζίας Σαλεντίνης.

Πολλά βιβλία έχουν επίσης δημοσιευθεί από την διευθυντή σχολείου του Χαστριανό των Ελλήνων, Ada Nucita Stefanelli και είναι: *Imesta griki, Il griko dopo 20 anni (Η γκρίκο μετά από 20 χρόνια), I glossa mi, Milume grika, Il griko a scuola (Η γκρίκο στο σχολείο)*. Η Stefanelli θέλει να διατηρήσει ζωντανό το πνεύμα της ελληνικής γλώσσας με τη πολιτιστική και θρησκευτική κληρονομία για τις μελλοντικές γενιές, μέσω των μαθημάτων που διδάσκουν την γκρίκο στα παιδιά από την πρώτη τάξη.

Το έργο *Inò milò to griko* του Giorgio Vincenzo Filieri έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί αποσκοπεί να επιτρέψει σε ένα φίλο της Γρετζίας σαλεντίνης να μάθει να επικοινωνεί στη γκρίκο των Ελληνόφωνων του Σαλέντο. Το σπουδαιότερο χαρακτηριστικό του όμως είναι η μακρόχρονη φλόγα που τρέφει για τη γλώσσα και τις παραδόσεις των ανθρώπων του.

Το βιβλίο *Η Ελλάδα του Σαλέντο* της Φωτεινής Καϊμάκης (2010) καταγράφει την ιστορία και φωτογραφίζει τις τοιχογραφίες στις βραχώδεις εκκλησίες, τα βυζαντινά μοναστήρια της καλλήπολης, του Οτραντου, κ.τ.λ. Βέβαια, η μεγαλύτερη μερίδα είναι δοσμένη στην Γρετζία Σαλεντίνια: η Καϊμάκη φωτογραφίζει τις εκκλησίες τους, τα σπίτια, τις αυλές, τους ανθρώπους, καταγράφει τη γλώσσα τους, το γκρίκο, που μιλιέται 28 αιώνες αδιάσπαστα.

Σε σκέψη με τα λεξικά έχουν γραφτεί 7 πάνω από 50 χρόνια.

Το καλοκαίρι του 1962 η Ακαδημία Αθηνών, μετά από πρόταση του διευθυντή Καλλάρης, αναθετεί στο κατηγορητή Αναστάσιος Καραναστάσης το έργο της μελέτης των ελληνικών διαλέκτων της Νότιας Ιταλίας. Μετά από 22 χρόνια έρευνας, εμφανίστηκε τον πρώτο τόμο του *Ιστορικών λεξικών ιδιομάτων της κάτω Ιταλίας (Lessico storico degli idiomi dell'Italia Meridionale)*, τεράστιο έργο που πήρε 30 χρόνια για την δημοσίευση. Το τελευταίο τόμο κυκλοφόρησε το 1992.

Ο Rholfs δημοσίευσε κατά την διάρκεια των χρόνων 1956-1961 τη πρώτη έκδοση του *Vocabolario dei dialetti salentini (Λεξικό των διαλέκτων του Σαλέντο)* σε τρεις τόμους που συμβολίζει φιλολογικά ένα από τα καλύτερα λεξικά για τις ιταλικές διαλέκτους. Ο Rholfs σπούδασε το λεξιλόγιο της επαρχίας της Brindisi, της Taranto και της Lecce. Τέλος, είναι σημαντικό και για τις εξηγήσεις και για τα σχέδια σχετικά με τα τοπικά ήθη και έθιμα.

Το 1992 είδε το φως το *Vocabolario greco- salentino* (Λεξικό ελληνικό-σαλεντίνo) του Paolo Stomeo από το Μαρτάνο, που είναι ένα ασθενή έργο μεγάλης επιστημονικής αξίας, επειδή τα λέμματα είναι γραμμένα σε ελληνικό χαρακτήρα σε συνδιασμό με την μορφολογία, και επίσης, του χοριού όπου η λέξη χρησιμοποιείται. Με αυτό το λεξικό θέλει να συγκρίνει τα νεαελληνικά με την γκρίκο χωρίς την προσφυγή με την αρχαία ελληνική, όπως έκανε ο Rholfs.

Ο Antonio Greco (1998) δημοσίευσε το *Vocabolario griko – italiano e italiano – griko* (Λεξικό γκρίκο- ιταλικά και ιταλικά- γκρίκο) για την διάλεκτο του Καστρινιάνο των Ελλήνων και αντιπροσωπεύει το όνειρο ολόκληρης ζωής. Οι πρώτες λέξεις που πρόσφερε όταν ήταν μικρός ήταν στην γκρίκο, όλα γύρω του μιλάγανε γκρίκο, αλλά ο ίδιος γεννήθηκε σχεδόν τυφλός και μελετήθηκε με την χρήση της γραφής Braille που δεν του επιτρέπει μια δουλειά τόσο δύσκολη. Όταν φτάνει η εποχή των ηλεκτρονικών υπολογιστών, ο οποίος αντιπροσωπεύει μια επανάσταση για τους τύφλους, το όνειρό του πραγματοποιείται. Χάρη σε συσκευή εγγραφή με την οποία ηχογραφεί τις λέξεις, στη συνέχεια τις επιστρέφει στο δίσκο του υπολογιστή του που τις αποθηκεύει σε αλφαβητική σειρά.

Είναι επίσης σημαντικό *Vocabolario griko – italiano* (Λεξικό γκρίκο-ιταλικά) του Mauro Cassoni, επιμέλεια του Salvatore Sicuro (1999). Μερικά χρόνια πριν η εκδοτική εταιρία Argo από το Lecce και ο Don Ilario, ηγούμενο του μοναστήρη του Martano, προτείνουν στο Sicuro, ο οποίος για πολλά χρόνια είχε εργαστεί με τον Rholfs και με το κατηγητή Καραναστασης, να δημοσιεύσει τα λέμματα και τη φρασεολογία που ο καλόγερος Cassoni είχε μαζέψει πριν από 75 χρόνια.

Το *Lessico di Sternatia* (Λεξικό του ελληνικού ιδιώματος της Στερνατίας) του Carmine Greco και της Γεωργία Λαμπρογιώργου, που δημοσιεύθηκε το 2001, αποβλέπει στη συλλογή και οργανωμένη καταγραφή των χρησιμοποιούμενων στον προφορικό λόγο λέξεων καθώς και των παροιμιών, των ιδιοωματικών φράσεων, των ποιητικών στίχων και τα λοιπά που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ιστορικής και πολιτιστικής της κληρονομιάς. Βασικός σκοπός του λεξικού δεν είναι μόνο το ξαναζωντάμενα της ίδιας της γκρίκο, αλλά κυρίως η προσφορά στους νέους ενός εργαλείου που θα τους παρακινήσει και θα τους βοηθήσει να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα των προγόνων τους. Η παράθεση των

λημμάτων στη Νεοελληνική αποσκοπεί να καταστήσει τις ομοιότητες και τις διαφορές των δυο γλωσσών που στο βάθος έχουν τις ίδιες ρίζες. Το έργο περιλαμβάνει τρία μέρη: ιταλικά - γκρίκο - νεοελληνικά, γκρίκο - ιταλικά - νεοελληνικά, νεοελληνικά - γκρίκο.

Το τελευταίο λεξικό που δημοσιεύθηκε πέρσι (2010) είναι το *Vocabolario italiano – griko, griko – italiano* (Το λεξικό ιταλικά - γκρίκο, γκρίκο - ιταλικά) του Franco Corliano από την Καλημέρα, που περιγράφει ένα έθνος με τα δικά της ήθη και τις παράδοσείς της. Πρόκειται για μια συλλογή μεγάλης ιστορικής αξίας και εύκολο στη χρήση. Είναι γεμάτο από φράσεις, ανέκδοτα, παροιμίες στη γκρεκάνικη γλώσσα που χρησιμοποιείται κυρίως από τους ηλικιωμένους στην Γκρετζία, οι οποίοι εξακολουθούν να αγαπούν και να μιλούν στη γκρίκο.

Υπάρχουν διάφορα περιοδικά που έχουν δημοσιευτεί στην Γρετζία σαλεντίνη με νέα ιστορικά, πολιτιστικά και γλωσσολογικά σχετικά με τα ελλήνοφωνα χωριά:

- Το *Calendario della Grecia salentina* (Ημερολόγιο της Γρετζία σαλεντίνη), έκδοση Ghetonia, από το 1995 μέχρι τώρα
- Το *Nuova Messapia* (Νέα Μεσσαπία), πολιτιστικό περιοδικό του Soletto, 2002
- Η *Grecia del Salento* (Η Γρετζία του Σαλέντου), περιοδικό ενημέρωσης, κουλτούρας και οικονομίας. 1999
- *Zona grika* (Γκρεκάνικη περιοχή), περιοδικό ενημέρωσης της Ένωσης των Δήμων της Γκρετζία Σαλεντίνη. 2004
- *Nea fonì* 2003
- *I spitta* (Η σπίθα), υδρεντινό ελληνικό περιοδικό από το 2007 μέχρι το 2010. Είναι εφημερίδα αποκλειστικά στην γκρίκο με σκοπό να προσελκυστούν οι νέοι και είχε μεγάλη επιτυχία. Η επιτροπή έκδοσης, δημοσιεύσε άρθρα ιστορίας, γλώσσας, παραδόσεων. Έκλεισε λόγω έλλειψης χρημάτων, επειδή η επιτροπή δεν μπόρεσε πια να βρει τοπικούς χορηγούς.

Η τηλεοπτική εκπομπή που διήρκεσε ένα έτος (2004) στο Telerama, *H fonì tis Grecia* ήταν ένα τοπικό τηλεοπτικών δελτίων ειδήσεων σε δυο γλώσσες γκρίκο και ιταλικά. Η κυρία είδηση δόθηκε μόνο στη γκρίκο με το σχόλιο των εικόνων. Επιπλέον, υπήρχε και ένα τμήμα με ποιήματα και παροιμίες υπό την αιγίδα της Ένωσης της Γρετζία.

Τέλος, όλες αυτές οι προσπάθειες έχουν στοχεύσει και αποσκοπούν στην διασφάλιση της γκρίκο, με την ελπίδα ότι οι νεές γενιές θα αναλάβουν την ευθύνη αυτής της γλώσσας που έχει δοξασμένες ρίζες και ότι πρέπει να χρησιμοποιηθεί ξανά σε διαπροσωπικές σχέσεις. Είναι αλήθεια ότι η πολιτιστική αποσκευή της γκρίκο είναι περιορισμένη και επομένως ανεπαρκή για να εκφράσει πολλές από τις σημερινές αντιλήψεις. Για την έλλειψη αυτή θα μπορούσε να βοηθήσει τα Νεοελληνικά, τα οποία για περισσότερο από μια δεκαετία διδάσκεται στους δήμους μας, χάρη στην οικονομική υποστήριξη της Ελληνικής Κυβέρνησης.